

Sektor obnovljivih izvora energije u Hrvatskoj još nije ostvario svoje pune potencijale, niti je ovo pitanje došlo na dnevni red rasprava o javnim politikama. Usprkos tome, uobičajeni konflikti javnog i privatnog daleko su odmakli. Energija iz obnovljivih izvora nekad se smatrala prirodnim monopolom države u svrhu ravnomjernije dostupnosti, da bi sada postala oslonac komercijalizirane djelatnosti na sjecištu mutnih javno-privatnih odnosa. Energetski sektor u Hrvatskoj producira u posljednje vrijeme sve više afera, pri čemu se lako daje uočiti jedan njihov veoma intrigantan zajednički nazivnik. Bez obzira - ili možda baš zato - što ga se u javnosti upadljivo prešućuje: sve te dubioze tehnički spadaju u područje energetike vezane uz tzv. obnovljive izvore, a oni se potiču zaštićenom, povlaštenom cijenom na tržištu. I to interesantno zamišljenom tržištu, dakle, zaredom liberaliziranom pa specifično reguliranom.

Sve dojučer, privatni ulagači u Hrvatskoj gotovo uopće da nisu obraćali pažnju na taj sektor, s pokojim izuzetkom. Zatim je energetika komercijalizirana, no s posebnom mjerom za brži razvoj eksploatacije obnovljivih izvora. Za ljubav prirode, struju dobivenu iz vodnih tokova, snage vjetra, biomase ili od sunčeve svjetlosti, plaćamo nešto skuplje. Ekološki teret je obavezan za sve potrošače iz javnog sustava; raspoređen je proporcionalno te podložan godišnjim proizvodnim kvotama. Javni sustav dužan je preuzeti i odaslati svu privatnu struju u okviru tih kvota, uz efekte o kojima će još biti riječi.

Sezonski obračunski izvještaj svakom potrošaču uključuje tako i podatak o udjelu energije iz Obnovljivih izvora energije i kogeneracije, isporučene kupcima. Pridodana je ukupna cijena udjela i jedinična cijena, kao i ostale informacije o tome plemenitom aranžmanu. Osim što ni tamo ne piše koje sve daljnje financijske i političke posljedice za sobom povlači čitav novouvedeni i poticani mehanizam dobivanja čiste struje.

Mutne vode hidroelektrana i...

Priču o tome podijelit ćemo, radi bolje preglednosti, na tri kratka osvrtu bazirana na tipu izvora energije. Prvi neka bude snaga vodotoka, jer to i jest najzastupljenije porijeklo električne energije u Hrvatskoj. Veće hidroelektrane su odreda u javnom vlasništvu, dok nam je slabije poznata perspektiva s onima malenim koje su postale istinski hit među privatnicima. Da proširimo sliku: na čitavom Balkanu, prema uvidu ekološko-aktivističke mreže Save the Blue Heart of Europe, planira se gradnja preko 2700 takvih energana. Od toga bi na stotine njih bile u Hrvatskoj, čemu prostorni planovi već izlaze ususret.

Popis rijeka i potoka na kojima bi niknule tolike turbine je impresivan, od Save, Drave i Kupe, do Krupe, Bednje i Krčića. Medijski napisi o tome su tek sporadični, a i ne uključuju baš jasne zaključke o više nego očitom neuralgičnoj točki ove sve obimnije problematike. Najednom komercijalizirana djelatnost koja je ranije bila zaštićena kao državni ili tzv.

prirodni monopol, a radi bolje i ravnomjernije dostupnosti svima, bez imalo sumnje postaje stjecištem mutnih javno-privatnih odnosa.

Kako se točno mute vode Hrvatske, pa i ostatka Balkana, bistro nam predočava slučaj Karlovca i njegove dične četiri rijeke. Čim je propisana kobna mogućnost privatne gradnje na brzacima Kupe, Korane, Mrežnice i Dobre, lokalna uprava iskazala se hrljenjem ususret investitorima. Ekološki aktivisti mogu se samo nadati kako će njihovo javno prokazivanje štetočina dati nekog rezultata. Najluđe je to što se hidroelektrane i dalje zakonski uzimaju kao eko-prihvatljive, iako ugrožavaju rijeke i njihov okoliš, reljefno i biološki. A kumulativni efekt nekoliko manjih hidroelektrana isti je kao onaj jedne velike.

...i nelojalne koalicije

Financijske posljedice neprincipijelnog i nelojalnog odnosa privatnika spram javnog interesa idu pod ruku s ekološkima. Gradovi koji su se navrijeme odlučili na javnu gradnju manjih hidroelektrana ostvaruju s njima i dvoznamenkast broj puta veći prihod nego oni koji samo ubiru naknadu od privatnika. Već uobičajeni primjer za usporedbu, među hrvatskim ekološkim aktivistima, jesu Pleternica i Ozalj. Pa, tako dolazimo i do političkog odmicanja javnog sektora iz ekološke produkcije.

Kao što smo ovdje već pisali Hrvatskoj elektroprivredi je onemogućeno da se upusti u razvoj svojih vjetroelektrana. Taj sigurni biznis s brzim povratom ulaganja – a koji se ne može pozvati na kult otvaranja novih radnih mjesta – ostavljen je privatnicima među kojima je prvi veći u Hrvatskoj doslovno i ukrao javne, HEP-ove komparativne podatke o potencijalnim vjetropoljima. Za to vrijeme, javni sektor preuzima golemi trošak uravnoteženja ukupnog sustava. Nepredvidivi ulasci struje iz vjetroelektrana u nj, naime, uzrokuju naponski stres koji zahtijeva velike kapacitete za održanje nužnog balansa.

Ako bismo bili samo malo cinični, mogli bismo ustanoviti da će u dogledno vrijeme, uz takav razvoj korištenja OIEiK-a, čitav HEP služiti samo kao servis za potrebe amortiziranja privatnog udjela u sektoru. No, bez ikakvog odmaka, riječ je zapravo o trivijalnoj, školski plošnoj metafori koja generalno odražava stanje relacije javno-privatno. Barem kad je posrijedi pitanje eksploatacije prirodnih resursa na liberaliziranom tržištu.

Kako puše vjetar

Nisu te zakonitosti karakteristične samo za Balkan, dakako; veliki energetske privatni eksploatatori uništavaju prirodu i u Americi ili po zapadu Europe. Ovdje, pak, dobro bi bilo ne ostavljati mjesta čuđenju kad na sve rečeno izbije još i neki skandal poput onog koji posljednjih tjedana drma zonu hrvatske državne regulacije vjetroenergetskog biznisa. Mada je, rekli smo već, u biti riječ o pojavi istog porijekla kao u primjeru gradnje na rijekama o kojoj odlučuju predvidivo korumpirane lokalne samouprave. Indirektno, puna cijena takve

politike oko energije vjetra ipak su i – ugroženi čitavi riječni slivovi.

Ukratko rečeno, nekadašnji se bliski politički suradnici danas međusobno optužuju za nevjerojatno pogodovanje investitorima. Sumnje su usmjerene na pretprošlu vladu i dijelom su više nego vidljivo motivirane osvetom za stanovite interne sukobe u HNS-u, ali ujedno su dosta uvjerljive kad je posrijedi naša tema. Po svoj prilici se zaista radi o milijardama kuna zarade za pojedince kojima se išlo ususret zakonodavnim forsiranjem i sličnim potezima. A nauštrb potrošača – najširih slojeva – koji plaćaju razliku, kao i javnog sustava, iz navedenih razloga.

Biomasa: prilika za javnu pljačku

Konačno, treće područje kojeg ćemo se ovdje samo dotaknuti, nakon hidroenergetskog i vjetroenergetskog, tiče se upotrebe biomase. Ona je u nekom trenutku, nakon ulaska Hrvatske u EU kojim je diktirano povećanje udjela struje iz OIEiK-a, također bila hit među privatnim ulagačima. Pokazat će se ubrzo i tu da igrom upravlja prvenstveno špekulativni interes, zavučen među državno-regulatorne strukture, dok javna korist čami u sjeni.

Uz takve spoznaje, nema svrhe pitati se zašto bi država uopće napuštala djelatnost koju sama može razviti bolje i jeftinije po građane. Odgovor se sam nameće: baš zato što privatnici to mogu skuplje, e da bi si prisvojili tako stvoreni višak. Nešto manju zaradu bi javna elektroprivreda prepustila državi za razne druge potrebe, međutim, a s izostankom takvih prihoda ostaju budžetskim korisnicima na raspolaganju tek – rezovi. I sve u ime ekologije koja u politički tragičnom obratu postaje ništa doli izlika za providnu javnu pljačku. Pa, nije zgoreg ni da upremo prstom na jedno od rodni mjesti takvog modela.

Uz uobičajene sumnjivce kao što su MMF ili Svjetska banka, po istim se sklonostima iskazala i sama centrala Europske unije. I malo gdje se tako dobro vidi razlika između njezina sjajnog marketinga i realiziranih poslova kao u energetsom sektoru. Jer, iza pustih priča o ekološkim prioritetima, u Bruxellesu sve češće na vidjelo izviruje nemogućnost hvatanja ukoštac sa ekonomskim iskušenjima koja ne daju mjesta za sentimente. A pogotovo kad mu se nasuprot, u svojstvu globalne konkurencije, zatekne jedna Kina, inače još dosta neopterećena visokoparnim ekološkim imperativima i drugim pravima novije generacije.

izvor: bilten.org